

MYTOLOGI FOR DUMMIES 1

DE FØRSTE LÆSNINGER

af Chresteria

Enhver Neutzsky-Wulff-læser ved, at myter med udbytte kan fortolkes som et narrativt udtryk for kulturs rituelle grundlag. Dette narrative udtryk, disse fortællinger, er ganske enkelt den bedste måde, hvorpå vi verbalt kan udtrykke en kulturs kognitive handlinger, uden at de kværnes til ligegyldighed af dagligdagens konsensuelle udtryksmåde.

Myter er dermed meget centrale i forståelsen af verden som handling, hvorfor det mytologiske sprog er en troldenøgle for alle færende svende (af begge køn) i verden bag verden. Mytologien er ganske enkelt din astrale Baedeker. Og det gælder om at forstå – eller endnu bedre beherske – det mytologiske sprog.

MEN hvordan gør man så? Den interesserede læser og håbefulde myste har fyldt sine boghylder med mytesamlinger, diverse opslagsværker og ordbøger. Han eller hun har måske oven i købet gidet lære græsk og latin i håbet om at bryde døren op ind til denne narrative afsløring af verdens indretning. Således rustet til tænderne er det nu tid til mytelæsningen ...

Men det er svært at komme videre end til at læse myterne som de gode historier, de (trods alt) også er. Ét er at genkende træk, som findes beskrevet i *Det overnaturlige*, *Bathos* eller *Indføring i RUM*, noget helt andet selv at skulle gå videre på opdagelsesfærden og kortlægge temaer og repræsentative kultiske træk. Hvordan LÆSER man overhovedet en myte som den narrative opskrift, den er?

For at hjælpe interesserede i gang og for at tilgodese også nye læsere af forfatterskabet får I derfor i løbet af de næste Bathos-numre serien *Mytologi for dummies*. Vi starter helt fra bunden – det kan selv garvede 'nøjder' have nytte af. I dette nummer er der således hjælp at hente, hvad angår litteratur (både primærkilderne og sekundærlitteraturen), mytens natur samt de første læsninger. Vi tager også et hurtigt kig på verdensaldermodellen, som vil blive introduceret grundigt i næste nummer. Og man BEHØVER ikke hverken græsk eller latin.

For ikke at skulle håndtere alle verdens mytologier på samme tid, starter vi med de klassiske græske og romerske myter. Lad os begynde i Grækenland, for så bliver det meget nemmere senere at se på den romerske mytologi, der indoptog så meget af den græske. Grækerne er på ingen måde unikke – de har hentet meget af deres kulturgrundlag fra de omgivende kulturer, men ét sted skal vi jo starte.

Hertil kommer den store fordel, at man, når først man har erhvervet blot et overfladisk kendskab til en mytologi, hurtigt begynder at kunne se de samme træk i andre kulturers myter. Det er de samme kognitive principper, der behandles verden over (det man også på Religionsvidenskab kalder komparativ mytologi), hvorfor mytelæsningen i virkeligheden kun er rigtig svær første gang, man giver sig i kast med at forstå en mytologi. Det svære er heller ikke så meget selve læsningen af

myterne, men det at blive bevidst om, hvilke briller man skal anvende, når man læser.

En anden relevant problematik er kildesituationen – hvor kan vi læse myterne? Kildernes omfang og tilstand varierer selvsagt fra kultur til kultur. Mens kilderne til vor tids moderne UFO-mytologi hver dag vokser med nye vidneudsagn og beskrivelser, er vi, for den klassiske mytologis vedkommende, henvist til de skriftlige overleveringer, der findes af de antikke skrifter. Der eksisterer altså kun et vist antal kilder – det er ikke så tit, at der dukker mytologisk materiale op som nyfundne håndskrifter eller papyrus-rester i Ægyptens sand.

Selvfølgelig kan man også læse moderne fremstillinger af de klassiske myter (det kan være et utrolig godt sted at starte), men de primære kilder er antikkens egne skifter, og derfor har de forrang. Heldigvis er mange af dem oversat. Hvis man kan blot en smule græsk eller latin, er den engelske Loeb-serie en stor fordel. Dens udgivelser af de antikke tekster består af parallel-oversættelser med originalteksten på den ene side og en engelsk (ikke altid fremragende) oversættelse på den anden. På den måde kan man både læse sin oversættelse samt konsultere originalen på centrale steder.

Men hvad er det for antikke skrifter? Det ville jo være rart, hvis vi havde tekster tilknyttet de religiøse sammenhænge, myterne er et udtryk for, men desværre er det ikke tilfældet. Vi har ingen religiøse kildetekster overleveret, dvs. tekster til brug i rituelle sammenhænge. Vi er i stedet henvist til skønlitterære forfatters håndtering af mytologien. Der findes også kun meget sene encyklopædiske fremstillinger af myterne, dvs. genfortællinger af hele myter og mytekredse. Apollodors græske mytebibliotek er et godt eksempel på

sidstnævnte. På det tidspunkt er myterne dog for de fleste mennesker allerede stivnet til de *gode historier*, vi også opfatter dem som i dag.

Til gengæld vrirler den antikke litteratur med mere eller mindre ekspliciterede henvisninger til myter. Det kan være en grim situation for den moderne læser at ville vide noget om f.eks. Herakles, hvis vedkommende forsøger at stykke en fuldstændig fremstilling sammen udelukkende ud fra det antikke materiale. For det første kan man nemt ende med at skulle konsultere utrolig mange forskellige kilder, for det andet får man de fleste steder kun en meget hurtig omtale. Hertil kommer de forskellige mytevarianter, men det er en problematik for sig, som vi skal se på i næste artikel.

De ofte kortfattede henvisninger skyldes, at myterne i antikken hørte til folks almindelige viden – de var en naturlig del af hverdagslivet. De antikke tekster refererer dermed konstant til en baggrundsviden, som er gået tabt, og som vi som moderne læsere er nødt til at opbygge, hvis kilderne skal sige os særlig meget. Selv fremstillinger af store mytekredse som den trojanske krig skal stykkes sammen. F.eks. er *Iliaden* jo 'kun' beretningen om ca. 50 dage i det sidste år af krigen mellem grækere og trojanere. Den trojanske hest og andre centrale scener må man finde oplysninger om andetsteds.

Heldigvis findes nogle myter dog mere sammenhængende beskrevet end andre, og i sjældne tilfælde er der vidnesbyrd nok om den tilknyttede kult til, at man kan rekonstruere en sammenhæng mellem myten og kultens ritualer. Dette gælder f.eks. myten om Kores rov, Demeters datter, der bortføres af underverdenens hersker for at blive Persephone, hans dronning. Både Ovid (i *Metamorfoserne*) og *Den homeriske*

Demeter-hymne beskriver handlingen i detaljer.

De antikke kilder er således på én gang uundværlige (de er det vigtigste kildegrundlag) og svære at arbejde med for nybegynderen. Det er derfor nødvendigt at supplere med moderne fremstillinger, hvorfor der også med denne artikel følger en lille litteraturliste for begyndere. Man skal med andre ord være indstillet på at konsultere mange forskellige bøger, kildetekster, genfortællinger, ordbøger og opslagsværker, hvis man vil i gang med en seriøs læsning af mytologi. Det gemmer vi dog til næste nummer – i første omgang handler det om at skaffe sig et tilnærmelsesvist overblik over de centrale skikkelser og fortællingerne i den græske mytologi. Men først skal vi se på, hvad der karakteriserer en myte.

Et fremherskende træk ved myten – og dens moderne variant, eventyret – er de underlige spring og bruddet på de narrative, faste regler, vi kender fra moderne skønlitteratur (Erwins undtaget). Her skal handlingen foregå inden for bestemte rammer – den skal f.eks. være fortløbende. I litteraturhistorien taler man om tidens, stedets og handlingens enhed, rammer, begreber, der griber tilbage til Aristoteles og hans værk om digtekunsten (*Poetikken*). I dag kan vi næsten ikke forestille os en fortælling, som ikke – til en vis grad – overholder disse regler. Ellers vil fremstillingen oftest blive karakteriseret som eksperimenterende.

Denne opfattelse er typisk for vores tilgang til myterne, men den kommer hurtigt til kort, når vi går i gang med læsningen. Selve det mytologiske univers og dets love strider imod den. Man kan tale om et skel, nemlig mellem vores logiske og rationelle tilgang, hvor (man lidt poppet kan sige, at) venstre hjernehalvdel dominerer, og myternes egen associative opbygning, som kræver en tilgang, hvor vi lader højre hjernehalvdel dominere. Magi er et associativt fænomen, og myternes univers er netop magisk. Tingene virker med andre ord på en associativ, frem for kausal måde.

Man kan opstille følgende skema for udviklingen (eller snarere afviklingen) af det narratives funktion i forhold til den kognitive verdensskabelse:

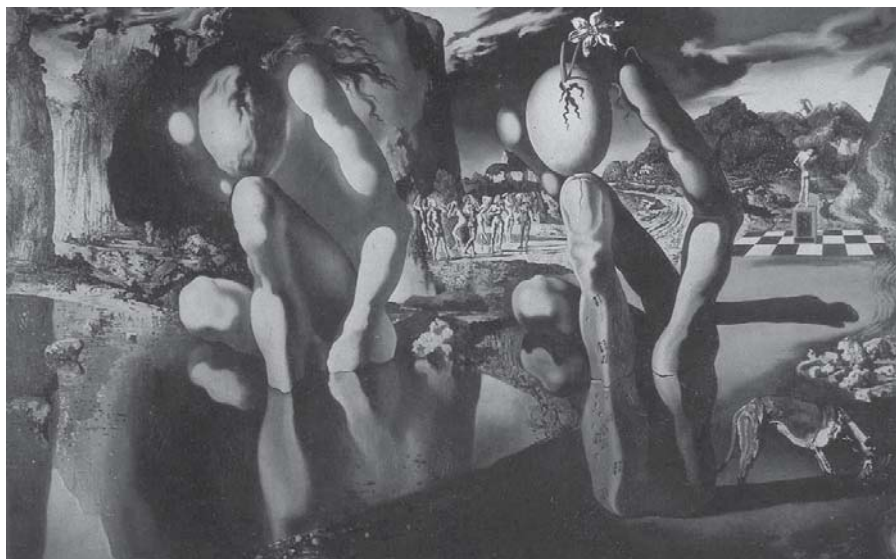
rite (handling er verden)
myte (fortælling er verden)
eventyr (fortælling om verden, men stadig med et kognitivt grundlag)
skønlitteratur (gengivelse af konsensus)
Erwin Neutsky-Wulffs romaner (tilbage til myten)

Denne indgroede forestilling om, hvordan en fortælling skal se ud, er altså en af de første vaneopfattelser, vi skal lægge til side, når vi læser myter og eventyr (eller Neutsky-Wulff for den sags skyld). Her handles der ofte akausalt (tingene skal gøres bagvendt, tre gange osv.), og myterne har deres helt egen – kultisk betingede – logik. Heldigvis er Neutsky-Wulff-læsere temmelig øvede i denne fremstillingsform.

Men hvis vi bedømmer myterne ud fra de moderne regler, må vi nødvendigvis beskrive dem som usammenhængende og primitive i forhold til skønlitteraturen. Det er sådanne briller, der har fået folk til at konkludere, at myter og eventyr er for børn og barnlige sjæle. Det betyder imidlertid kun, at det er børn og mennesker, der ikke har mistet barnets mindre konsensuelle tilgang til verden, der umiddelbart kan forstå dem. Så væk med de gængse læsebriller og på med det nye sæt, som denne artikel er en første opskrift på!

Det betyder ikke, at det mytologiske univers ikke er logisk i betydningen konsistent og sammenhængende, det er bare en anden form for logik end den, vi umiddelbart er vant til. Det kan virke som snyd at skulle læse associativt, det vil sige ved f.eks. at lade sine associationer løbe frit under mytelæsningen, men prøv det! Det giver gode resultater.

Man skal gå til myterne, ganske som man ville gå til et nyt sprog. Det første lange stykke tid går med at lære morfologi (formlære) og en grundlæggende grammatik og syntaks. For myterne er et sprog – de er det sprog, der formidler rationalet i den religiøse praksis, dvs. ritualer sat på sproglig formel. Rite og myte er således to

sider af samme teknik, nemlig den teknik, der for det religiøse menneske holder verden i gang. De to fænomener er hhv. kultens praktiske og verbale udtryk.

Man skal derfor være opmærksom på to forskellige grundelementer, når man læse myter. De verbaliserede kultiske træk kan siges at være kernen i myten, og det er netop denne rodfastelse i kulten, der betinger den associative natur. Men for at omdanne beskrivelsen af disse kultiske elementer til en sammenhængende huskeremse, er man nødt til at sætte dem ind i en (forholdsvis fortløbende) handling. Denne handling, som er det, vi normalt definerer som en historie, er altså, hvad myter angår, 'kun' en slags narrativt klister, hvis formål er at klæbe kultelementerne sammen. Og derfor kan den siges at være sekundær i forhold til de kultiske kernelementer.

Hvis du bliver bedt om at beskrive et billede eller knytte forskellige elementer sammen, vil det ofte være nærliggende at fortælle en historie. På denne måde tilføjer vi elementer mening. Verden og forklaringen af denne er på denne måde historier – det narrative spiller for os mennesker en ganske særlig rolle. Prøv at lægge mærke til, hvor mange historier, implicitte eller tydelige, du fortæller i løbet af en dag!

For os moderne læsere kan det være frygtelig svært at skelne klart mellem disse to slags elementer, ganske enkelt fordi den fornødne viden om den tilknyttede kult er gået tabt. Derfor kan det i højere grad end at sammenholde myterne med aktuelle kulturer være en fordel at identificere centrale temaer, som er generelle for enhver kultisk praksis – i hvert fald i første omgang. *Det overnaturlige* er én stor gennemgang af sådanne temaer, hvorfor det kan være praktisk at tage udgangspunkt i læsningen af dette værk. I denne artikelserie vil jeg, efter gennemgangen af verdensaldermodellen, tage hul på sådanne centrale temaer og give gode råd til mytelæsningen.

Et uundværligt hjælpemiddel i læsningen er netop den omtalte verdensaldermodel, som den fremstilles i *Det overnaturlige*. Det, at modellen er et udtryk for eller ligger i forlængelse af antikkens egen måde at anskue verden på, er for mig at se dens største styrke. På denne måde er det ikke en for kulturen fremmed fortolkningsmodel, der presses ned over teksterne, men de kan anskues fra en vinkel, som er inhærent i deres kulturelle grundlag. Desværre er den ikke sammenhængende beskrevet i *Det overnaturlige*, og et første stort skridt i mytelæsningen må være at få styr på dens principper, hvilket vi som sagt vil gøre i næste nummer af Bathos.

Her skal den blot nævnes som det centrale redskab, den er for enhver aspirerende mytelæser. Den bygger, som navnet angiver, på den antikke forestilling om de fire verdensalder, der er et udtryk for afviklingen af verden. Først kommer den rene guldalder, jægerens tid, hvor guder og mennesker lever side om side, dernæst sølvalderen med fokus på kvinden og hendes forhold til guden. Her dominerer agerbruget i stedet for jagten. Kobberalderen overtager med helten i centrum – det er krigerens tid, og forholdet til guderne opfattes som en pagt frem for sølvalderens kærlighedsforhold. Til sidst kommer jernalderen med dens opløsning af alle de religiøse og sociale bånd, der holder samfundet sammen – undergangen stunder til.

Overgangene mellem de forskellige aldre kan beskrives som et gradvist syndefald, og når jernalderen ender, vil verden gå under. Undergangen giver imidlertid, i antikkens cykliske tankegang, plads for en ny verden, som atter bringer menneskene ind i guldalderens paradisiske tilstand, og hele processen starter forfra.

De forskellige aldre er udtryk for forskellig kultisk fokus, og de kan anvendes til at forstå de forskellige lag, der altid vil optræde i en myte. En mytologisk fortælling er blevet til over en lang periode, og i stedet for at smide gamle kultiske træk ud af historien, når kulten ændres, akkumuleres de som ældre mytelag i fortællingens sammensurium af kultiske elementer. Af og til går de hver sin vej som to eller flere forskellige mytevarianter, men også den samme myte vil altid rumme forskellige vidnesbyrd om kulten og dens udvikling.

I første omgang er det dog, som nævnt, vigtigt at få etableret et mytologisk grundlag som udgangspunkt for nærlæsningen af de enkelte myter. Eftersom den associative tilgang er frugtbar, må man som læser sørge for at skaffe sig den baggrundsviden, som tillader én at associere til andre myter og sammenhænge. Det følgende handler derfor om, hvordan man kan gribe den første fordybelse i myternes fantastiske verden an.

Det første at gøre er at læse en masse klassiske myter, så man har et generelt begreb om, hvad de forskellige mytekredse handler om, og hvem de enkelte skikkelser er. På denne måde kan man tilegne sig blot et minimum af den mytologiske

baggrundsviden, som var naturlig i antikken, og som er en forudsætning for at kunne forstå de antikke tekster med deres mange hentydninger og halve omtaler.

Sæt dig ned med Ovids *Metamorfoser* og nyd dem fra en ende af. Værket findes både i dansk og engelsk oversættelse, samt selvfølgelig som paralleloversættelse i den omtalte Loeb-serie. Det er et skatkammer af klassisk mytologi, hvor den ene myte flyder elegant over i den næste netop efter sådanne associative principper, som myterne selv er udtryk for. Hertil kommer, at Ovid er en fantastisk forfatter – beskrivelserne er bestemt en læsning værd i sig selv, selv om de selvfølgelig er tydeligst i originaludgaven, der jo ikke har været gennem en oversætter.

Ved siden af dette er moderne oversigtsværker et nyttigt hjælpemiddel. Bulfinch gengiver myterne (ikke kun de klassiske, men flere andre mytologier) i en spændende form, og deres efterliv i moderne kultur udgør ofte en del af beskrivelsen. Hvis det gælder om hjælp til at finde de antikke primærkilder, er Graves' genfortællinger et oplagt sted at starte. Hans opbygning af håndbogen følger den omtalte Apollodors disposition i dennes mytebibliotek. En ny fremstilling på dansk er Chr. Gorm Tørtzens *Antik mytologi*, som også er baseret på Apollodor – man skal dog tage hans indledning med et gran salt. Som typisk akademiker fralægger han sig ethvert ansvar for tolkningen af det mytologiske materiale.

Dette skyldes diskussionen (som er irrelevant i denne sammenhæng) om, hvorvidt man overhovedet kan bruge de skønlitterære kilder til at studere mytologi. Eftersom de antikke skønlitterære forfattere ofte har en meget selvstændig tilgang til det mytologiske materiale, kan man ifølge nogle forskere ikke stole på deres tekster som mytologiske kilder. Men studier af f.eks. en forfatter som Ovid, viser, at han i allerhøjeste grad forstår sit mytologiske materiale og ofte ligefrem digter detaljer til, som passer ganske præcist ind i mytens øvrige rationale. Vi vil derfor tillade os at ignorere denne diskussion og lade sådanne forskere 'blive hjemme i landsbyen', mens vi tager på opdagelse i landet på den anden side af havet.

Kan man under denne første læsningsrunde lade sig opsluge af de gode historier, skal man nok få læst en masse. Men går det for trægt, er det udmærket at supplere mytelæsningen med mere hjemlig læsning, nemlig af de folkeeventyr, som vi kender så godt fra vores egen kultur. Et alternativ er folkemindesamlinger med øjenvidneskildringer fra vore egne himmelstrøg om mødet med ellefolk og nisser. Man kan jo også sagtens læse *RUM* eller *Hjernen* sideløbende med myterne. Jo mere du læser, jo bedre sætter du dig ind i tankegangen, og jo mere grundlag har du for at gå i gang med en dybdegående analyse.

Vigtigst er det som nævnt at gøre sig klart, at der er tale om en associativ måde at forstå på. Derfor er alle parallelle vigtige. Hvor optræder denne figur eller dette element ellers? Selv om der umiddelbart synes at være tale om en anden person med det samme navn, er det associativt set den samme, idet navnet er det samme. Man skal derfor ikke være bange for at undersøge paralleller, som normal rationel tankegang umiddelbart ville afvise.

Kender man f.eks. myten om Narkissos og Ekko, den unge mand, der forelsker sig i sit eget spejlbillede (ånden, der fanges i eksistensen), vil man under læsningen af den førnævnte myte om Kores bortførelse til underverdenen måske undre sig over, at det lokkemiddel, pigen udsættes for umiddelbart før sin bortførelse, netop er en Narkissos-blomst. Hvad har de to Narkissos-forekomster med hinanden at gøre? Det må man så prøve at finde ud af ...

Men i første omgang gælder det blot om at øve sig i at associere. Evt. kan man tegne mindmaps over forskellige temaer og se, hvor mange paralleller man kan komme i tanker om. Senere opdager man, at nogle spor er mere frugtbare at følge end andre – det er noget, der kommer med øvelsen, og vi vil se nærmere på en sådan arbejdsproces i senere artikler. Indtil da må I have god fornøjelse med mytelæsningen!

Den følgende litteratur- og linksliste er ment som en hjælp til begynderen. Efterhånden som man kommer dybere i analyserne, vil både ordbøger og realleksika blive nødvendige. Der er også hjælp at hente på min hjemmeside, www.chresteria.dk, hvor du kan finde tekster om bl.a. verdensaldermodellen. Inden for det næste års tid vil mit e-læringskursus i antik mytologi, *Mythopedia*, forhåbentlig gå i luften. Hvis der er stemning for det, vil vi også tale om myter og mytologi på det kommende kursus i Vinstrup.

Antikke samlinger af klassiske myter:

Apollodoros' *Bibliotek* (oversat til engelsk i Loeb-serien)

De homeriske hymner (overs. til dansk af Garf & Hjortsø og M.L. West i Loeb-serien)

- hvis nogen har fået lyst til at stifte bekendtskab med *Den homeriske Demeter-hymne*

Ovids *Metamorfoser* (oversat til dansk i en nylig revideret udgave af Otto Steen Due)

Loeb-serien: The Loeb Classical Library, oversættelser af klassiske værker udgivet i London & New York

Moderne genfortællinger af klassiske myter:

Thomas Bulfinch: *Mythology – The Age of Fable, The Age of Chivalry, Legends of Charlemagne*, udgivet 1855 ff., genoptrykt i mange oplag, senere med titlen *Bulfinch's Mythology*

Gerold Dommermuth-Gudrich: *50 klassiske myter – de kendteste myter fra den græske oldtid*, overs. fra tysk, Aschehoug, København 2004

Robert Graves: *The Greek Myths*, London 1960 (rev.ed.)

- det skal være udgaven med noter, ofte i 2 bind (Penguin)!

Chr. Gorm Tortzen: *Antik mytologi*, Kbh. 2004

- bygger på og genfortæller Apollodoros' *Bibliotek*

Danske folkeminder kan bl.a. læses i:

Evald Tang Kristensen: *Danske sagn, som de har lydt i folkemunde*, 2. udg., 8 bind, København 1980 (oprind. udgivet i 1892-1901)

Nyttige bøger og artikler af Neutzsky-Wulff i denne sammenhæng:

Bathos nr. 10: artiklerne "Bjergtaget" og "Rodeventyret"

Hjernen

Indføring i RUM – en moderne grimoire (Distribution: Frank Prause Brahe: fpb@tdk.dk)

Det overnaturlige

RUM

Om mytologi og mytologiforskning:

Fritz Graf: *Greek Mythology – An Introduction*, Baltimore 1993

- bogen har bl.a. en grundig beskrivelse af mytebegrebet samt en kortfattet oversigt over myteforskningen

Udvalgte nyttige links:

The Perseus Digital Library: www.perseus.tufts.edu/

Encyclopedia Myhtica: www.pantheon.org/

The Greek Mythology Link: homepage.mac.com/cparada/GML/index.html

Sacred Texts: diverse religiøse kildetekster: www.sacred-texts.com/index.htm

The Theoi Project: www.theoi.com/

Mytologiske kvinder: www.paleothea.com/index.html

Diotima – Women and Gender in the Ancient World: www.stoa.org/diotima/